

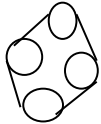
**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: VAVAKOSO LOTU COKOVATA...**

November 10, 2019: Penitiko 22 [Pentecost 22]

Bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka. Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

Ena macawa ogo Siga ni Turaga Noveba 10, 2019:

Ai Vakamacala lekaleka me baleti Akeai: *Sa rawa meda kauti iratou vata mai na i vola e 9 era kei na vosa se parofisai era cavuta ni voleka na veisereki mai na veivakabobulataki ka vakakina na gauna ni nodra sa vagalalataki me tauyavu tale na bula ena ‘vanua ni sucu kei na oni’: Isikeli, Taniela, Esiteri, Esera kei Nemaia, I&II Veigauna, Akeai, Sefanaia kei Malakai. Sa voleka sara mai ena gauna nei Jisu, rauta ga e 400 vakacaca na yabaki. Ko ira na i vola e cake, era vakabibitaka kece na sasaga mera bula ena gauna dredre, na vinaka ni bula ena vanua liwa [Aisea 40:1ff kei Jeremaia 29:1ff] kei na nodra mai tauyavu ena nodra vanua ka solia vei ira na Kalou [struggle to survive]. Vakasamataka lesu nai lakolako nei Eparaama mai na nona koro mai Uri ena nona kacivi ka talai koya na Kalou me tauyavutaka e dua na vanua vou ka buli kina o Isireli. Ia ogo nai lakolako ni lesu tale ka muria ga na gaunisala nei Eparaama ena vanua sa kilai oti tu, ‘na vanua ni sucu kei na oni.’ Na kauvakabobula e vakaitavi kina e rua na matanitu ka veivakolonitaki: Asiria [Asyria] kei Papiloni [Babylonia]; sa tarava na nona veivakolonitaki ko Pesia se Peresia [Persia] ka vagalalataki ira na Jiu mera lesu tale. Era a kau vakabobula na Isireli, na tini na yavusa ki Asiria rauta na 722 BC/BCE. Ena 612 sa vakarusai ko Ninive, na koro turaga kei Asiria ka valuti koya ko Papiloni; sa tekivu na kaukauwa vakaivalu nei Papiloni ka yaco me qaqa ka liutaka na vuravura. Rauta na 588 e ra kau vakabobula kina na yavusa e rua [Juta kei Penijamini] na matanitu ko Juta ki*

Papiloni. Rauta na 539 sa valuti Papiloni ko Sairusi [Cyrus] na tui Peresia ka vakalawataka [decree] ena 538 mera lesu na Jiu ki na nodra vanua. Era sa sereki ruarua na tini na yavusa [Isireli] kei na rua na yavusa [Juta]. Era sa lesu ki na nodra vanua,ko Samaria [10 na yavusa] kei Juta ki Jerusalemi. Ni rauta na 520, ogo na gauna sa volavola tiko kina ko Akeai, ka vakaitikotiko mai Jerusalemi. Eda wilika na Jeremaia 29:1ff nira sa tiko vinaka na yavusa Juta, oti e 70 na yabaki sa vakatarai mera lesu ki Juta ena lewa nei Sairisi [Cyrus Decree]. Era levu era era lako, vutuniyau kei ira na dravudravua, ia eso na vutuniyau era tiko ga. Mai Juta kei Jerusalemi era sa laki vakaitikotiko vinaka ka vakavale vinaka. Sa tekivu na veivakacokotaki, era tara nodra vale vinaka ka tiko vinaka, ia sa yaco tikoga na leqa. Vakalailai ga sa seyavu yani nai naki ni nodra sereki mai ka vakaweleweletaka nai tavi me vakayacori ka rau liutaka mai ko Nemaia kei Esera [Esera 4:4-5]. Na cava na leqa? Na leqa e siqema ko Akeai ena nonai tutu vakaparofita ni vakaro ni Kalou ni dodonu mera tara na Vale ni Soro, me vakadeitaka ni sa tiko tale mai Jerusalemi se Isireli na Kalou. Me viri na bai kei Jerusalemi ka tawani tale na vanua lala me teivaki na kena qele. [sa kaya na Kalou -the Lord says-- duidui mai vei Apakuku ni taroga na Kalou kei na nona saumi taro na Kalou]. Ko Akeai ei vola lekaleka ga, 2 na wase, ka talei ni tukuni vakamatata na siga kei na vula e vosa kina na Kalou vua kei na nona vakadewataka. Ena vakaoqo na kena wasewasei nai vola: 1:1-11: na tauyavu ena nodra tara vale vinaka mera tiko kina, ka tiko vakaca eso ni duidui nai vakarau ni bula era kauta yani [rich and poor]; 12-15 nai wali ni leqa ga ko ya mera veisau, rerevaka na Kalou ka vakarorogo vua na Kalou; 2:1-9: sa yalolailai na tamata, ni sa yaco tikoga na leqa dina ga ni ra sa tiko vinaka...me veisau na bula baleta ni dodonu me liu mada na nodra tara na vale ni Kalou; 10-19 Na savasava e tuba e sega ni savasava kina na tamata, sa gadrevi ga na savasava e loma ni tamata; 20-23: Ko Serupepeli na kawai Tevita a lesi ga mai me kovana ena lesu mai, ena sega ni rawa ni sa tui sara baleta ni tui tiko ko Sairusi. E muri ga ena qai tui na nona kawa me vakadeitaka ga na vosa ni yalayala ni Kalou vei Tevita ni na tui tawamudu nona kawa [II Samuela7:12-16; I Veigauna 17:14. Etc].

I. A.Akeai 1:15b-2:9: [wilika kece 1-2]: Ena 1:15b-2:9 e ra a sereki na Isireli ena lewa nei Sairusi, Tui Peresia ka tomana yani ko Tui Tariaise [Darius]. Me vakaruataki tale: a parofisai mai Jerusalemi ko Akeai rauta na 520, na gauna talega e volai kina nonai vola ogo. Sa vakayaloqataki ira ni sa nodrai tavi mera tara na Vale ni Soro ka vakarusai ena 538 BC/BCE. A tara na Vale ni Soro ena nodrau veiliutaki ko Akeai kei Sakaraia ena 520-516. Sa vuku ka maqosa na parofita me vakauqeti ira nai liuliu, ka tovata kei koya, vukei koya enai tavi bibi ni tara Vale ni Soro. Sa veiliutaki ko Serupepeli [kawai Tevita],

digitaki me Kovana, kei Josua na Bete Levu, ka okati kina ko ira na matai [skilled people] kei na lewe i Jerusalemi. Na taro: *E vinaka li mera tiko ena vale vinaka ka rusa tu na Vale ni Kalou ka ra sotava tiko na ka dredre?* Na leqa e tarai ira tiko ko ya ni ra gu sara na vakacokotaka na vanua, baleta ga nira nanumi ira mera toro cake, e daumaka ko ya. Ia, na kena vakatabakidua ga na nodra vakatorocaketaki ira era sa vakaweleweletaka se vakawaletaka ka sega ni kauwaitaka na tara ni Vale ni Kalou se era sa sega ni vakaliuca na Kalou. *'Ia oqo sa kaya kina ko Jiova ni lewe vuqa: Dou vakananuma mada ki na nomudou valavala. Sa ka levu dou sa kaburaka, ia sa ka lailai dou sa yauta mai; dou sa gunu, ka sega ni vakacegu kina; dou sa vakaisulu, ka sa sega e dua e katakata kina; ia ko koya sa saumi ena nona cakacaka sa tugana ki na taga sa cicila' [1: 5-6]. Sa matata sara ni tiko na leqa ni daumaka tu na veika eso, ia e yaco tikoga na leqa...sa dua na vakasama vinaka meda dau vakasamataka ka veitalanoataka? II. Sa talei nida raica na nodra talairawarawa na tamata ni oti ga e 23 na siga mai na nona parofisai, sa vakayacori sara na tara ni Vale ni Soro. E na balavu li se totolo me rogoci ni Vosa ni Kalou, qai veisau na bula ka vakayacori nona Vosa? Sa dua na taro vinaka ka e rawa beka ni saumi vakatotolo se wawa, wawa! III. Na 2:1-9, nai karua ni parofisai ena Okotova 520 na gauna ni Solevu ni Vale Vakacevaceva [Feast of Tabernacle]. E so era sa qase ka tiko ena nona vosa na parofita era a raica na lagilagi ni Vale ni Soro ka tara ko Solomoni ka vakarusai ena 66 na yabaki sa oti. Na kena vakavoui tale, e sega ni yacova na lagilagi ni kena makawa. Sa vakayaloqaqataki ira na parofita mera vakadinata ni sa tiko kei ira na Kalou, ko Koya ena vukei ira mera tara vou tale na Vale ni Soro me uasivia na lagilagi ni Vale ni Soro vakavoui baleta ni sa nei Jiova na siliva kei na koula [8] me ukutaki kina. IV. Ni oti e 400 ki na 500 na yabaki a curuma, vunau kina ka vosataka talega na Turaga ko Jisu na Vale ni Soro oqo [Maciu 21:12ff; Marika 11:15ff; Luke19:45ff; Joni 2:13ff kei na vakarusai ni Vale ni Soro Maciu 24:3ff; Marika 13:3ff; Luke 21:5-6]. Eda kila enai tukutuku ni a vakarusai na Vale ni Soro oqo rauta na 70AD ka sa bera ga ni tara tale. Era dui seba se veigoleyaki na lewe ni vanua ena veiyasai vuravura [Diaspora]; eda wilika ga na veivakolonitaki ka muri sara ko Kirisi kei Roma [ena gauna nei Jisu] me yacova na 1948 sa qai tauyavu tale ko Isireli...V. Sa ka bibi mera vakabauta ni sa yalataka na Kalou me tiko kei ira, 'mo gumatua...sa kaya ko Jiova, ia ni dou ia na cakacaka, niu sa tiko kei kemudou...' [4] ka 'sa tiko ga kei kemudou na Yaloqu, dou kua ni rere' [5].*

B. Nai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua*

na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta kei na bula ena veisiga! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuki [Penteteuch-pente-5 teuch-nai vola]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veikulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai akatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42-72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavou tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatani tu sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matani tu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakaruva [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same oqo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame oqo. 6. Na Same 145 sa dusia ni Kalou sa kilikili ga me vakacaucautaki se vakavinavinakataki ena vuku ni nona dauloloma, dauveisereki ka dauveivakabulai.

I. Na Same 145: 1-5, 17-21 [wilika kece] Me vukea noda sereka na Same 145 me wasei vakava mada: 1-2, 3-7, 8-16, 17-20 kei na 21 me okati ena 1-2. Dina ga ni lesoni me golevi ga na 1-5, 17-21 mera raica taucoko vakalekaleka: 1-2, 21 sai naki ni Daunisame me vakadeitaka ni dodonu ga ka kilikili me vakacaucautaka, vakamolimoli ka vakavinavinaka na tamata ena nodra soqoni vata mera seretaka na vinaka ni Kalou, ka soKalou vua. 3-7 sa vakadeitaka na Daunisame ena nona vakacaucautaka na Kalou ni sega ni vakaiyalayala nona bula kei na veika e vakayacora se na veika sa cakava: Sa ia na veivakacaucautaki vakaivavakoso kei na tamata yadua ena nodra dui qaravi Kalou. Na 8-16 sa vakaraitaka ni sinai ena loloma na Kalou, sa vakaceguya na bula ni tamata kecega, ni sa veirauti na veika kece e solia se vakarautaka e vukudra na tamata. Nona veibuli, nona veivakalougatataki, nona veivosoti kei na nonai tovo na Kalou: Dauloloma, Dodonu, Dina, Savasava, Dauvosota vakadede sai tovo ni Kalou ka sa vakacaucautaka na tamata sa vakabauta. Na 17-20 sa dusia ni loma ni bula vaKalou sa no kina na Nona dodonu kei na nona loloma. Na Kalou oqo sa voleka sara ka kauwaitaki

ira sa lako mai vua ni ra sotava na leqa, sa ia sara na veivakacegui. Na nona dodonu na Kalou, sa dodonu ga me vakaraitaka kina na nona lomani na tamata: sa veivakacegui, veivakabulai, veiwanonovi; na nona dodonu na Kalou sa yavutaki ena nona savasava [holiness].

Ai Vakamacala ni volanei Paula ki Cesolonaika: *Nai vola ki Cesolonaika a vola ko Paula ena 51 se 52 AD/ACE ni oti ga e vica na vula na kena volai nai matai ni vola. E nai vavakoso e Cesolonaika era Jiu vakauasivi vei ira era sa vakabauta na Kalou nodra na Jiu. Eda sa kila tiko ni so vei ira na Jiu era mai lotu vaKarisito era nanuma ni dodonu me kau talega mai ena lotu vou ogo [Lotu VaKarisito] e so nai vakarau ni lotu vakaJiu me vaka na nodra cilivi talega na kai matanitu tani me rawa nira curu ki na Lotu vou, na Lotu Vakarisito. Ogo na vuna ni so na i vakavuvuli era rogoca era saqati Paula kina, sa dau vakadodonutaki ira ko Paula: ko ira na Jiu, ka okati kina ko ira kece na tamata mera vakabauti Jisu, ogo ga na kena yavu: Jiu se kai matanitu tani era sa okati taucoko nira sa vakabauta. Meda raica totolo mada nai vola: 1 & 2 ni Cesolonaika. Sa biuti Cesolonaika ko Paula ena yalo bibi ka solia vei Timoci kei Sailasa merau tomana na vunautaki ni Kosipeli me vaka na kena e vakatavuvulitaka. Ia ni rau laki sota kei koya, sa reki ko Paula ni rau vakaraitaka na totoka ni nodra bula nai vavakoso mai Cesolonaika. Nai vola sa saumi kina na veibeitaki: 1. Era kaya ni sega ni mana nona cakacaka, e kaya ko Paula ni sa yaga ka laurai ena nodra bula vakayalo nai vavakoso. 2. Ni beitaki ni yalolailai, kaya ko Paula ni doudou me vunautaka na vosa ka biu kina e vale ni veivesu. 3. Ni beitaki ni sega ni vakaibalebale na veika eso e vunautaka, kaya ko Paula, ni tukuna ga na ka e dodonu me kaya ka ni dodonu na ka e tukuna me vaka nai vakaro se veitalai kei na veivakadonui ni Kalou ka veidusimaki kina ko Jisu Karisito. 4. Ni beitaki ni sega ni vaKalou nona vosa, sa dusia ko Paula ni talai koya ka Jisu Karisito ena vuku ni Kalou. 5. Ni beitaki ni dokadoka, sa dusia nona yalo malumalumu. 6. Ni beitaki ni kaukauwa nona veiqaravi, e dusia ko Paula ni vaka na susu gone nona cakacaka. 7. Ni beitaki ni dauveivakaisini, kaya ko Paula, ni sega nonai lavo, e cakacakatata nona bula ena tali valelaca ka sega ni kerekere. 8. Ni beitaki ni vucesa, sa kaya ko Paula ni sa cakacaka tiko ka sega ni moce se vakacauoca; 9. Ni beitaki ni sega ni vaKalou nona bula, e kaya ko Paula mera raica ga nona bula vaKarisito. 10. Ni beitaki ni sega ni dauveikauwaitaki, sa kaya ko Paula ni ko koya sa tinadra ka tamadra talega. 11. Ni beitaki ni sa rui bibi se kaukauwa nona vosa [vosa vakadua-dictator] kaya ko Paula ni sega ni rawa ni vakawaicalataka [compromise] na dina ni Kalou se vakavinakataki koya vei ira na tamata, ia me vunautaka na dina kei na dodonu me vaka na lewa ni Kalou. Nai II Cesolonaika, sa vakamatatataka ko Paula na lesu vakarua mai nei Jisu baleta enai matai ni vola sa vakaraitaka kina ni sa roro voleka na nona lesu mai na Turaga [I Cesolonaika 5:1-11]. Baleta ni ra sotava tiko na veivakararawataki ko ira eso na lewe ni lotu, e so vei ira era sa rawai enai vakavuvuli vou me ra sa biu cakacaka, ka mera waraka ga na lesu mai ni Turaga... sa yaco kina na vucesa, sa kaya ko Paula ke ra sa sega ni cakacaka, ka waraka ga na Lesu mai ni Turaga, ia mera kua ni kana [3:7-10]. Sa cala sara na nodra vakavakadewa eso ni sa tekivu na lesu mai ni Turaga [2:1,2]. Ia sa dodonu me yaco mada na veika eso [2:3-12], ia ena gauna ogo mera vakadeitaka ga na nodra vakabauti Jisu [2:13-15], mera ciqoma na veivakayaloqataki kei nai nuinui [2:16, 17]; me masulaka me soli mai na kaukauwa ka tukuni tikoga nai tukutuku vinaka ni veivakabulai [3:1-5]. Sa sivi ogo e 2000 na yabaki na wawa, sa sega ni yaga meda kaya tiko ni sa voleka mai se eda sa tiko enai otioti ni gauna... ena yaco mai ena nona gauna ga na Kalou. Ena gauna ogo, sa nodai tavi ga meda vakavakarau tiko meda vakayacora tikoga noda dui tavi, lotu, masu, wili Vola Tabu ka loloma tiko vei ira era leqa ka rarawa. Sa tu oti na lewa ni Kalou me baleta na nona Lesu mai na Turaga ko Jisu.*

II Cesolonaika 2:1-5, 13-17 [wilika 2:1-17]: Ena 2:1-5,13-17 sa no kina eso na veivakasama dredre na kena vakadewataki; meda raica mada na vuravura kei na vakabauta ena gauna ko ya: Sa tu na vakasama ni veisaqasaqa ni Kaukauwa ni Ca kei na Kaukauwa ni Vinaka. Ena vakasama vaka Jiu sa

matata na kaukauwa nei Setani [raica na Vakaruva 13:13; I Tui 21:10,13; 2 Samuela 22:5]. Ni bera ni volavola oqo ko Paula sa kaya ko Joni [I Joni 2:18, 22; 4:3] ni ko ira na ‘meca i Karisito’ [AntiChrist]. Ena tikina e 3 sa kaya ko Paula ni ko koya na ‘luve ni veivakarusai [the Lawless One] ka sa veibasai kei Jisu ko koya na ‘Luve Dauveivakabulai’. II. Na 2:1ff sa vakaraitaka ko Paula nai otioti ni gauna kei na nona lesu mai na Turaga. Sa tu e matadra na veivakararawataki kei na ca, ia ena sega ni tawa mudu, baleta ni na lesu mai na Turaga me veilewai. Na ka bibi ga na vakavakarau [Marika 13] mera bula dodonu ka savasava ena veisiga. Mera kua ni leqa sara enai rogorogo kei na veika sa yaco tiko, baleta na Kalou sa lewa tiko na veika sa yaco [God controls all events]. Ena vakaraitaka nona kaukauwa na ‘luve ni veivakarusai’, vakayacora nonai naki ca, ia ena sega ni tiko tawa mudu. Ko Jisu ga ko ya ena tawa mudu ena yaco mai na nona gauna me vakadruka se vakamalumulumutaka na ‘luve ni veivakarusai’ se ‘meca i Karisito.’ Ena yaco ko Jisu Karisito me Tui tawa mudu. III. Sa vakabauta ko Paula na liatamata nei Jisu sa kauta mai na veivakabulai ni Kalou. Sa boroya talega nai yaloyalo ni nona ‘liatamata’ na ‘luve ni veivakarusai’ ka kauta mai na veivakacalai kei nai valavalaca. Ena tikina e 4 sa kainaki ni ‘luve ni veivakarusai’ ‘*O koya sa dauvorata, a sa vakalevui koya me uasivi cake ena ka kecega sa vakatokai me kalou se dauqaravi, a sa tiko kina ko koya e na Vale ni Kalou ka vakaraitaki koya me kalou.*’ E muri ga sa na qaqa ko Jisu Karisito. IV. Ke rui dredre na vakasama ko ya, e dua ga na ka eda sa vakadinadinataka ena veisiga: sa tiko na kaukauwa ni ca, sa tu talega na kaukauwa ni vinaka. *Veikeda na tamata VaKarisito, eda vakabauta ni liutaki keda ko Jisu ka solia veikeda na kaukauwa meda valuta kina na ca. Ko Jisu sa vakaraitaka oti ena Kauveilatai ni valuta na mate ka sa qai tucake tale me nona kina na qaqa; sa noda talega nida vakabauta. Sa nona na Kalou na veiliutaki [God is in control]. Sa veivakadreti ko Paula mera tudei ena vakabauti Jisu, sa dei na nona lomani ira ka vakaceguya na yalodra. Oi keda ga na tamata meda digidigi: Meda tovata kei Jisu ‘na luve ni Dauniveivakabulai’se tovata kei ‘na luve ni veivakarusai’ ko Setani?*

D. Ai Vakamacala me baleta na Kosipeli nei Luke kei na Cakacaka:

A. *Ko Luke e vola nai vola e rua oqo: ko Luke na Kosipeli kei na Cakacaka ni Apositolo. Meda raica mada vakalekaleka: Na vuniwai ko Luke [Kolosa 4: 14], na kai Kirisi, kenai balebale ni tamata lotu vaKarisito ka sega ni Jiu me vakataki iratou na tisaipeli nei Jisu se ko iratou ka vola na vo ni Kosipeli: Maciu, Marika kei Joni. Ko Luke e vola taumada na Kosipeli rauta na 60 AD/ACE mai Roma se Sisaria. Na Kosipeli nei Luke, e dua vei iratou na Kosipeli suivata [synoptic]: Maciu, Marika kei Luke; eratou kauta mai nai vurevure ni nodratoui tukutuku ena vanua vata. Oqo na vuna e tautauvata kina e so na nodratoui talanoa, ia sa koto ga na nodratou dui naki. Sa tiko e so nai tukutuku volai ena gauna ko ya, ia ko Luke e gadreva me vola e dua nai tukutuku tuvani vakamatau*

mai nai tekitekivu [an orderly narrative or history] ni bula, cakacaka nei Jisu [Gospel-Kosipeli mai na vosa vakavavalagi makawa na ‘god-good+ spell-’tale’ or ‘news’, e vu mai na vosa vaKirisi na ‘euangelion’: ‘eu’ good + angelion-message]. Na Kosipeli nei Luke sa dusia na sucu, bula, cakacaka, na mate kei na tucake tale i Jisu. Ko Luke, na Kosipeli ni soro, ko Jisu na nodai soro, ko koya sa voroka na bai kecega ni veivakaduiduitaki ka vakaduavatataki keda, na Jiu kei na kai matanitu tani, na tagane kei na yalewa, ko ira na tamata savasava kei keda edai valavalaca. Ko Jisu Karisito nai Vakabula kei vuravura; na Kosipeli nei Luke sa baleti vuravura raraba. Nai karua ni vola nei Luke na Nodra Cakacaka nai Apositolo, sa dusia na cakacaka ni Yalo Tabu me tukuni Jisu e vuravura taucoko Eso era kaya ni dodonu me yaca ni vola ga na ‘Cakacaka ni Yalo Tabu’. Nai vola na Cakacaka [Acts] sa tomana kina na cakacaka veivakurabuitaki ni Yalo Tabu ena nodra bula na vakabauta kei na kena tukuni nai tukutuku vinaka ni veivakabulai, veivagalalataki vakayalo ka vakayago sa mai vakayacora ko Jisu kei ira na muri Jisu. Sa tomana kina na veika sa vakayacora ko Jisu, o koya ka vakatavuvuli vei ira na tamata, mate, ia sa tucake tale mai na mate, kei na nona kaucake ki lomalagi. Sa solia na Yalo Tabu mei solisoli ka yu ni kaukauwa mera qarava kina nai tavi vakaiapositolo. Sa tekivu na kadre ni Tukutuku Vinaka mai Jerusalemi ka dewa yani ki vuravura raraba[Cakacaka 2:1ff].

B. Meda raici Luke/Cakacaka kei Maciu, Marika kei Joni: E vica na tikina bibi meda kila taumada: 1. Na veivakabulai sa mai vakayacora na Kalou ena bula nei Jisu sa baleti vuravura taucoko [inclusive]:

a. Ko Luke e sega ni vakacuruma nai tukutuku me kua ni vunautaki nai Tukutuku Vinaka vei ira na kai Matanitu tani me vaka ena Maciu 10:5-6 [cf Marika 6:7-13; Luke 9:1-6]; b. Sega ni vakacuruma na veitalanoa ni marama ni Kenani kei Jisu ena Maciu 15:21-28 [cf Marika 7:24-30]; c. Ko Luke e sega so ni vakabibitaka na kena vakayacori na parofisai mai nai VTM me vakataki Maciu. 2. Sega ni vakataki Maciu kei Marika, ko Luke sa qarauna me tekivutaka nonai tukutuku me salavata kei nai tukutuku ni gauna ko ya [raica e cake ‘an orderly narrative/account’--- ‘mai nai vakatekivu, meu veidutaitaka nai vola vei kemuni’ Luke 1:3]: na bula vakapolitiki, vakailavo, veimaliwai kei na bula vakavanua [historical/geopolitical]. Na nona Kosipeli sa vakarautaki me baleti vuravura raraba. 3. E levu cake na matailalāi ni nona tukuna na bula, mate kei na tucake tale ni Turaga ko Jisu. E levu cake nai talanoa me vakadinadinataka na tucake tale ena nona vakaraitaki koya vei iratou na tisaipeli. 4. Vakavolekati keda sara enai talanoa totoka ni yuvale [pen-portraits]: Elisapeci kei Sakaraia [1:5-25,57-80], Meri kei Josefa [1:26-56;2:1-26, 41-52]; Simione kei Ana [2:25-38] kei Joni na Dauveipapitaisotaki [3:1-20]. Oqo ko ira na turaga kei na marama e sotava ko Jisu ena nona bula. 5. Nai talanoa e rawa nida vakasamataka, veitalanoa kina ka raica na kena yaga ena noda bula: Na nodra vakadinadina ko ira era sa rawai ena bula ni Dauveiqaravi Levu, nai Vakabula ni tamata vakabulai, na Turaga ko Jisu [1:1-2], na marama ka lumuta na yavai Jisu ena waiwai [7:36-50], nona qaravi Sakiusa ka vakabulai koya [19:1-10], sota kei ira so tale na tisaipeli ka sega ni dua vei iratou na lewe 12, ko ya ena gaunisala ki Emeo [24:13-15]; 6. Sa tukuna e dua na ‘Jisu’ dauveikauwaitaki ka dauloloma: na marama ka lumuta na yavana [7:36-50], na marama turudrabalavu ena 12 na yabaki ka tara na tutu ni nonai sulu ena gaunisala vei Jairo [8:41-42,49-56] me laki vakabula na luvena yalewa yabaki 12 [8:43-48], na vada mai Neini ka vakabula na luvena tagane [7:11-17]. 7. Na totoka kei na titobu ni loloma mai vale [ni Kalou] ena veivosoti kei na vakabokoci ni valavalaca me vaka nai talanoa ena Luke 15:1-32: na sipi sa yali, na tiki ni siliva sa yali, na gone sa yali se gone cidroi. 8. Na nodra kauwaitaki na dravudravua, tamata e biligi tani ka vakalolomataki ka okati kina na marama. Sa vutuniyau ko Luke enai talanoa e veivakauqeti ka veilauti me yaga ena noda bula ni soKalou, vakadinadinataka Jisu kei na noda veiqaravi ena vanua eda bula kina.

Luke 20: 27-38 [wilika na Maciu 22:23-33; Marika 12:18-27]: I. Ko ira nai Tokani Setoki e dua nai lawalawa vakalotu e ra lako mai na yavusa ni Bete [Livai] kei ira era vutuniyau se veta e cake ni bula vakavanua se vakamatanitu [aristocrats] ka ra duavata tiko ena veiliutaki ni Matanitu ko Roma. Sa bibi ga se ka dina na vuravura vakayago era bula kina; ia e sega ni ka dina na agilosu, na yalo kei na tucake tale mai na mate [raica na Cakacaka 23:8]. Sa matata sara ni ra sega ni vakabauta [duavata] na tucake tale mai na mate nai tokani i Setoki [Sadducees, v. 27] me vakataki ira na Farisi. Ko ira nai tokani i Setoki era okata ga mei VT nai Vakatekivu ki nai Vakarua, nai vola e lima nei Mosese ka dau vakatokai na Penitatuki [‘Pentateuch’, na vosa vaKirisi, ‘penta’ e lima kei na ‘teuch’ na lawa]. Sa vakadinadinataka ko Jisu ni dina na tucake tale mai na mate, ka cavuta ga na tikina mai na Lako Yani, e dua vei iratou na lima nai vola i Mosese era vakabauta na Tokani Setoki ni VT [Lako Yani 3:6], ‘Koi au na Kalou ni nomudou qase,(tamamudou), [‘I am’, sega ni ‘I was’, se ‘I will be’] na Kalou i Eparaama, na Kalou i Aisake, kei na Kalou i Jekope;’ na nodra Kalou ko ira sa bula tiko’...sa kenai balebale ni bula tiko ko Eparaama, Aisake, Jekope kei ira kece ra vakabauta na Kalou, era sega ni mate, ia era bula tiko. *Na Kalou sa nodra Kalou na bula, se sa nodra Kalou ko ira sa solia vei ira ko Koya na tucake tale mai na mate. Sa matata sara nira doka ka vakadinadinataka nai Tokani Setoki ni dina nai sau ni taro oqo nei Jisu, ka sa dodonu me veisau kina nodra vakadewataka nai VT ka saumi kina nodra taro.* II. *Na taro taumada, sa no koto e loma na tucake tale mai na mate, ia sa kena waqawaqa na marama sa vakawati vakavitu kei iratou na veitacini e vitu, eratou mate veitarataravi, ia mai muri o cei ena watina na marama ko ya mai na vitu na tagane veitacini? [veitalanoataka na yakavitu, vitu..eda sa kila tiko na kenai balebale, a cava na kenai balebale eke?raica na veika e tukuna nai VT me baleta na vakawati ke mani mate na tagane ena vakawati, ena vakasama vakaJiu: Vakatekivu 38:8; L/Yani 25:5-6...ke mate dole na tagane, sa dodonu vua na tacina me vakawatitaka na marama, susugi ira na gone, ke dua na tagane me yaco me na sosomitaki koya...ke sega na gone me vakaluvani me rawa ni dua nona kawa]. Sa sega ni levea ko Jisu na taro oqo, ia sa sauma vakavinaka sara ka dusia ni bula tarava e sega ni vakuri kina na bula e vuravura oqo, ia sa duatani na bula ko ya. Na veiwekani ena vuravura oqo e yalani ga ena gauna, nai valavalaca kei na mate. Ko Jisu ga sa vakaraitaka na mataqali bula vou ena kena tarava. Meda kila na tamata ni bula*

ni tucake tale mai na mate, e sega ni tomani kina na bula vakawati me vaka e vuravura...sa sega tale na vakatubu kawa. III. Na talei ni talanoa ogo ni sauma ko Jisu na taro e tarogi mai, ia sa vakarorogo sara vakavinaka ka kila ni taro dina sai ko ya e baleta na dina ni tucake tale mai na mate. IV. Sa vakadinadinataka ko Jisu ena Joni 11:25-26 ka vakakina ena nona bula ni a mate ka tucake tale mai na mate [wilika na I Koronica 15:1ff].

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na 'a' 'b' 'c' lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: 'Au a lako!' [past], 'au sa lako!' [present] kei 'au na lako!' [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni ogo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna ogo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioi mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa ogo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc, se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai

kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo